

Димитар Богов

Татковците на инсајдерската приватизација ни пресудија

Дали знаете што е тоа што ги одвојува Скопската пивара и Битолската млекара од останатите индустриски компании во Македонија? Некој веднаш ќе каже, тие имаат високи плати, друг, тие работат дисциплинирано и напорно, трет, тие постојано ги рекламираат своите производи во медиумите. Па добро, сето тоа е точно, иако не и вистинскиот одговор. Точно е дека овие две компании имаат пет пати повисока продуктивност на трудот од просекот за прехранбената индустрија во Македонија, а десет пати од просекот во вкупната македонска индустрија. Уште повеќе, нивната продуктивност на трудот е двапати повисока од просечната продуктивност во индустријата на земјите од ЕУ, а 25% повисока од продуктивноста во индустријата на најуспешната земја од ЕУ. Оттука, воопшто не е случајно што нивните вработени добиваат надоместоци кои имаат куповна моќ приближно еднаква на просечните надоместоци на вработените во индустријата на ЕУ.

Значи може во Македонија и така да се работи. А што е тајната на нивниот успех? Едноставно, тие имаат способен и квалитетен менаџмент. За жал, ваквите компании во Македонија се малубројни, а повеќе од 95% од големите компании едвај преживуваат или пропаѓаат затоа што не успеаја да се реструктурираат според новите услови на пазарот. А приватизацијата е така речиси завршена и најголем дел од овие неуспешни компании се приватизирани.

Ако основната цел на секоја приватизација е подобрување на ефикасноста во работењето на компаниите очигледно македонската приватизација не ја исполни целта. Приватизацијата не донесе реструктурирање на компаниите. Ако вистинското реструктурирање значи промени во стратегијата на претпријатието, промени во менаџментот, маркетингот и финансиското консолидирање, може да се каже дека тоа всушност во најголемиот број претпријатија никогаш и не започнало. Ова не

треба да изненадува, бидејќи доминантни модели на приватизација на македонската индустрија беа преземање на претпријатијата од инсајдерите.

Инсајдерската приватизација беше добра, но само за оние претпријатија кои беа успешни и пред приватизацијата, имаа успешен менаџмент кој веќе го имаше извршено најголемиот дел од реструктурирањето, а со приватизацијата им се создадоа поволни услови за довршување на тој процес. Од друга страна, инсајдерската приватизација во неуспешните претпријатија се покажа како вистинска катастрофа. Која беше логиката дека неспособниот социјалистички директор ќе се претвори во успешен мнозински акционер и менаџер? Приватизацијата беше следена со многу тензии, при што доаѓаше до вистински битки помеѓу разните менаџерски групи или помеѓу менаџерите и работниците околу здобивањето контрола врз мнозинските акции. Поради тоа, во овие компании дојде до натамошно опаѓање на производството, застој на инвестициите, еродирање на човечкиот капитал и застарување на технологијата.

По завршувањето на приватизацијата во некоја неуспешна компанија, инсајдерите не беа способни да го извршат реструктурирањето поради конфликтот на интереси. Па така, акционерот работник не помислуваше дека компанијата може успешно да работи само ако ја намали превработеноста со отпуштање на самиот себе, а на акционерот менаџер не му паѓаше на памет дека профитабилноста на компанијата ќе се подобри единствено ако на своето место вработи друг менаџер кој умее.

После десетгодишен процес на континуирана квази-приватизација таа ја постигна целта само во мал број компании кои и пред тоа беа успешни. Поголемиот број македонски компании денес се наоѓаат во потешка состојба отколку што беа пред приватизацијата. По бесконечните борби за превласт помеѓу спротивставени менаџерски групи, помеѓу менаџерски тимови и работници и помеѓу различни политички партии, денес најголем дел од компаниите се со депресирани основни средства, застарена технологија, големи долгови, нарушени меѓучовечки односи, неспособен менаџмент, изгубени пазари, неквалитетен персонал. И

најлошо од сè, нивната сопственост се уште не е дефинирана, нема јасна дистинкција помеѓу функциите сопственик, менаџер и работник, а корпоративното управување воопшто не постои. Како последица на овие карактеристики, македонските компании имаат високи трошоци и големи акумулирани загуби.

Денес, звучат цинично главните аргументи со кои синдикатот и татковците на македонската приватизација секој од свој агол го бранеа форсирањето на инсајдерскиот модел. Првиот, тврдеше дека тоа ќе биде праведна приватизација. Навистина, само вработените во Кнауф Радика знаат колку се тие онеправдани што австриските капиталистички експлоататори секој месец редовно им ја исплатуваат платата, додека работниците “газди” од ФАС и ним сличните веќе забораваја што значи тоа плата. Вторите, велеа дека во отсуство на свеж капитал во земјата и слаб интерес од странство, единствено продажбата на компаниите на инсајдери на неколку годишни рати ќе доведе до брза приватизација. Наместо тоа, приватизацијата сеуште трае и трае и трае.

Татковците на инсајдерската приватизација ја осудија македонската економија на долгорочна стагнација. Единствениот излез од ваквата состојба е брза секундарна приватизација по било која цена. Овој процес кој веќе се одвива повеќе од една година, значи продавање на берзата на веќе приватизираните (инсајдерски) неуспешни компании кои акумулираа огромни загуби и се наоѓаат пред стечај. Она што требаше да се случи пред седум години се случува сега. За жал, за тоа време вредноста на компаниите е неколкупратно депресирани, а многу компании и човечки судбини се неповратно уништени.

